

Ironia ja politiikka

Tanskalaislehti *Jyllands-Posten* sekä profeetta Mohammad ovat käsitteitä, joiden vaikutuspiiri tuntui olevan suhteellisen kaukana toisistaan. 30.9.2005 julkaistun pilapiirroksen jälkeen seurannut poliittinen kiistely ja konfliktit islaminuskoisten kanssa ovat todistelleet osaltaan ainakin sitä, että kuva on tehokas poliittinen vaikutuskeino, sekä näyttäneet miten eri uskonnollis-poliittisin järjestelmiin sisältyy hyvin erilaiset käsitykset ironiasta.

Tanskalainen filosofi Søren Kierkegaard esitti 1840-luvulla, että ironia on vapauden ilmaus, ja tässä mielessä yksi vapauden lähde on myös ironia. Väitöskirjassaan *On the Concept of Irony with constant reference to Socrates* Kierkegaard korosti sitä, miten Sokrates käytti ironiaa pakottaakseen keskustelijat ajattelemaan individualistisesti. Keskustelussa olisi hylättävä valmiit vastausmallit ja laajemmin myös valmiit ajattelun mallit, ja yksilön olisi otettava vastuu niistä väitteistä joita hänellä on totuuden ja arvostelmien suhteen. Kierkegaard käsitti itsensä myös uskonnollisena filosofina, jolle oli tärkeää luterilainen pietismi. Uskonnollisuus ei merkinnyt hänelle kuitenkaan valmiiksi ajateltua oppirakennelmaa, vaan ennemminkin se merkitsi yksilöllisen vastuullisuuden ja eksistentiaalisen kamppailun välillä selviytymistä. Uskonnollisuus tässä mielessä ei ole este yksilön omalle ajattelulle, vastuullisuudelle ja tiedolle.

Ironia käsitetään myös yhtenä retoriikan muotona, sekä laajassa mielessä ajatusmallina. Se on tunnetusti yksi Kenneth Burken 'perustroopeista', kielikuvista jotka ovat ajattelun ja ymmärryksen perusmuotoja. Burke tarkoittaa ironialla ilmausta, jossa yhden näkökulman oikeudellisuus kielletään kyseenalaistamalla. Tässä mielessä tuodaan mukaan myös täysin vastakkaisen näkökulman mahdollisuus. Burken mukaan ironia on myös muiden perspektiivien yläpuolelle nouseva 'meta'näkökulma, jonka ymmärtäminen liittyy myös loputtomaan mahdollisuuksien pluralismin havaitsemiseen. Tulkitakseen tästä näkökulmasta tietyn kuvan, vaikkapa juuri pilapiirroksen taustalla olevia tekijän intentiona olisi lähdeittävä siitä, että yhtä ainoaa oikeaa sanomaa ei edes ole olemassa. Pila-kuva esittää tulkinnan mahdollisuuden, ja myös sen vastamahdollisuuden.

Länsimaaisessa perinteessä ironia, niin filosofisena, retorisenä tai poliittisena ajatusmallina on myös läheisessä suhteessa dialektiikkaan, joka on parhaassa tapauksessa poliittinen ajatteluprosessi jonka kuluessa voi syntyä jotain uutta. Ironia ja jäykkä dikotomia ei kuitenkaan sovi toisensa yhteyteen. Ironiaa ei voida ottaa lähtökohdaksi, mikäli pyritään tuomaan esille poliittisia tai uskonnollisia totuuksia, koska ironian taitoon kuuluu totuuksien aseman kyseenalaistaminen. Myös itseironia liittyy tähän sitä kautta, että tunnustetaan myös oman näkökulman haavoittuvuus, mutta sitä ei voida välttämättä asettaa tai esittää toiselle osapuolelle tilanteessa, joka ei näe siinä mitään 'ironista'.

Pohjoismaisissa länsimaissa ei ole mitään uutta siinä, että poliittisesti ongelmaisia ja jännitteisiä asiota käsitellään ironian, pilakuvien tai satiirin avulla. Viimeistään *Jyllands-*

Postenin aloittaman ja Norjan sekä muiden Euroopan maiden vauhdittaman 'pilakuvasodan' tiimoilla voidaan takautuvasti huomata, miten itsestäänselvästi länsimaiseen poliittiseen ajatteluun liittyy ironian näkeminen osaksi ilmaisun vapautta. Useimmat päälehdet julkaisevat 'päivän pilakuvan', jossa ytimekkäästi pyritään heijastamaan tiettyä näkökulmaa johonkin päivänpoliittiseen aiheeseen. Tämä tarjoaa mahdollisuuden myös lehtien omien poliittisten ideologioiden ironisointiin; pilakuva on saavuttanut aseman, jolla se voi suhtautua kriittisesti myös omaan itseensä sekä siihen mediaan, missä se kulloinkin julkaistaan. Hyvään politikointitaitoon voidaankin katsoa kuuluvan ymmärrys asioiden ironisesta puolesta. *Jyllands-Postenin* sytyttämässä pilakuvakiistassa on kuitenkin kyse poliittisen kritiikin lisäksi siitä, onko sananvapaudella ja poliittisella ironialla rajoja, ja mikäli on, niin kuka ne asettaa.

Poliittisen arvoppluralismin tulisi koostua myös mahdollisuudesta dialogiin silloin, kun yhtä ainoa oikeaa sanomaa ei ole olemassa. Erilaisista sovitteleeistä huolimatta kiistassa on ollut mahdotonta ryhtyä 'opettamaan' poliittista ironian tajua jo valmiin konfliktin asetelmasta, edes sananvapauden nimissä. Fundamentalismiin ei sisälly (itse)ironiaa. Pienen selkkauksen suuret seuraukset näyttävätkin sen, miten ääriilikkeet imevät konfliktista lähes kaikki mehut itselleen. Taleban-liike on esittänyt kehoituksensa ryhtyä pyhään sotaan. Tanskalaisten tuotteiden ostoboikotti vaikeuttaa huomattavasti tuotteiden kauppa Lähi-idän alueella. Konsulaatteihin sytytetty tulipalot, mielenosoitukset ja näistä syntyneet vahingot eivät ole kuitattavissa pelkästään ironialla. Poliitiikka on muuttunut vakavaksi.

Tämä Poliitiikka-lehti liikkuu aiheiltaan hyvin erilaisissa maastoissa. Tuija Parvikko tulkitsee Primo Levin kautta sitä, miten natsitotalitarismia sekä joukkotuhosta esitettyjä tulkintoja luetaan poliittisesti. Kysymys on lähinnä siitä, mikä on 'totuudenkertojan' sekä juridisten todistuksen välinen poliittinen ero. Aini Linjakumpu sekä Jarno Valkonen tarkastelevat globaalin sekä lokaalin kohtaamista; ympäristöjärjestö Greanpeacen ja Ylä-Lapin välistä kiistaa metsähakkuista poliittisen toiminnan, ja erityisesti verkostopolitiikan näkökulman kautta. Hanna Wass analysoi artikkelissaan sitä, missä mielessä sukupolvenvaihdos voi olla merkittävä tekijä yleisessä äänestysinnokkuuden vähenemisessä.

Katsaus-osasto on tällä kertaa poikkeuksellisen laaja, koska olemme saaneet mukaan Valtiotieteellisen yhdistyksen 70-vuotisjuhlassa esitetyt alustukset. Puheenvuoroissa valaistetaan suomalaisen politiikan tutkimuksen tilannetta niin historiallisella, kriittisellä, kuin väliin ironisellakin otteella. Puheenvuorojen kokoamisesta sekä editoinnista tätä numeroa varten esitän lämpimät kiitokset Petri Koikkalaiselle. Puheenvuorojen lisäksi Markku Ruotsila käy läpi kolmea tutkimusta, jotka tuovat kaivattua vaihtelua amerikkalaisen neokonservatismiin tulkintaan. Antti Pajala puolestaan palaa demokratian perusteisiin, ja hän tutkii pitkäköllä aikavälillä 1945–2005 sitä, miten eduskunnan täysistunnoissa on äänestetty.